

Skipulagsstofnun
Skipulagsfulltrúi
Borgartúni 7b, 105 Reykjavík

Garðabær, 3. júlí 2025
202506-0120/F.G.J.
08.03

Efni: Umsögn - Mat á umhverfisáhrifum - Skógrækt í landi Villingavatns í Grafningi

Vísað er til erindis skipulags- og byggingarfulltrúa Skipulagsstofnunar er barst 23. júní sl. þar sem óskað er umsagnar Náttúruverndarstofnunar um matsáætlun vegna fyrirhugaðrar skógræktar í landi Villingavatns í Grafningi.

Í greinargerð kemur fram að jörðin sé 1.700 ha að stærð og gert sé ráð fyrir því að 1.300 ha hennar verði nýttir til skógræktar. Framkvæmdaraðili og landeigandi er Heartwood Afforested Land ehf. og er markmið skógræktarinnar að rækta sípekjuskóg sem skapar timburnytjar og græðir upp raskað land.

Náttúruverndarstofnun telur matsáætlunina almennt góða en hefur nokkrar athugasemdir og ábendingar sem komið er til skila hér að neðan.

Fuglalíf og vistgerðir

Náttúruverndarstofnun styður það að óháðir sérfræðingar séu fengnir til þess að meta gróðurfar, vistgerðir og fuglalíf með vettvangsathugunum. Aðferðafræðin hljómar einnig að mestu fullnægjandi, en stofnunin bendir á að gott væri að rannsaka þessa þætti einnig á suður- og miðjuhluta framkvæmdasvæðisins fremur en einungis við Villingavatn, á túnum og við strönd Þingvallavatns, þ.e. á norðurhluta svæðisins. Líkt og fram kemur í greinargerð er hraungambravist algengust á svæðinu, sérstaklega á miðju- og suðurhluta þess, en tegundir eins og heiðlóa og spói nýta sér þá vistgerð til varps¹. Báðar tegundir eru ábyrgðartegundir Íslands vegna þess hve stór hluti heimsstofna þeirra verpir hér á landi og eiga þær undir högg að sækja vegna mannglegra umsvifa. Nýbirtur valisti fugla frá Náttúrufræðistofnun² sýnir að þær hafa færst um tvo flokka frá síðustu flokkun árið 2018 — nú teljast þær í nokkurri hættu en 2018 ekki í hættu. Spói og heiðlóa verpa almennt ekki í skóglendi og rannsóknir hafa sýnt mikil jaðaráhrif skóga á þær, þ.e. þær kjósa að verpa frekar fjarri skógum en nálægt þeim³. Í kjölfarið af því má færa rök fyrir því að gott væri að rannsaka fuglalíf á svæði aðliggjandi framkvæmdasvæðinu, svo möguleg jaðaráhrif komi fram í matinu.

¹ Náttúrufræðistofnun - Hraungambravist

² Náttúrufræðistofnun - Valisti fugla 2025

³ Aldís E.P. o.fl., 2022. Subarctic afforestation: Effects of forest plantations on ground-nesting birds in lowland Iceland. *Journal of Applied Ecology*, 59, bls. 2456–2467.

Einnig má nefna að ef athuganir koma til með að sýna lítinn þéttleika fugla innan vistgerða sem almennt henta fuglum vel þarf þó að taka tillit til þess að rask á þeim vistgerðum er búsvæðaeýðing, þar sem fuglar gætu þurft að nota þessi búsvæði í framtíðinni, svo sem vegna rasks á öðrum búsvæðum þeirra eða stækkunar stofna.

Votlendi

Í greinargerð kemur fram að ekki sé ráðgert að gróðursetja í votlendi sem finnst innan jarðarinnar. Fjalla þarf þó um áhrif framkvæmdarinnar á votlendið, sem nýtur sérstakrar verndar skv. 61. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, sér í lagi þar sem áformað er að plægja nálægt því.

Trjátegundir

Í greinargerð segir að framkvæmdaraðili muni eingöngu nota þær tegundir sem leyfilegt er að nota í skógrækt á Íslandi skv. gildandi lögum og reglum en annar valkostur sé að planta ekki stafafuru verði hún formlega flokkuð sem ágeng tegund og takmarkanir settar á notkun hennar á Íslandi.

Náttúruverndarstofnun bendir á að matið ætti m.a. að taka mið af nýrri íslenskri rannsókn á áhrifum stafafuru á íslensk vistkerfi⁴, þó hún sé eins og er ekki formlega flokkuð sem ágeng tegund. Það þarf ekki að vera vegna þess að hún sé ekki ágeng, heldur mögulega að ekki hafi nýlega verið farið í ákvörðunarferli varðandi flokkunina.

Gróðursetning og skógarhögg

Í greinargerði segir að véltæk jarðvinnsla, plæging, sé einungis áætluð á um 6% af skógræktarsvæðinu og það sé gert bæði til að minnka umhverfisáhrif og kolefnislosun úr jarðvegi, en einnig til að draga úr kostnaði. Á hinum 94% af svæðinu verði handplantað með skóflum. Þar sem búið er að lágmarka plægingu eins og mögulegt er og ekki hægt að draga frekar úr, er ekki gert ráð fyrir frekari umfjöllun um mismunandi aðferðir við gróðursetningu.

Náttúruverndarstofnun tekur undir það að áhrifin framkvæmdarinnar í heild á loftslag séu talsvert líkleg til þess að vera jákvæð en stofnunin veltir fyrir sér hvort það væri engu að síður ekki skynsamlegt að meta þau svo hægt sé að taka þær mælingar með í reikninginn á síðari stigum málsins við ákvörðun framkvæmdarleyfis. Þetta á sér í lagi við um þau 6% framkvæmdasvæðisins þar sem áformað er að plægja. Jákvætt er að mati stofnunarinnar að handplöntun sé fyrirhuguð á meirihluta svæðisins en einnig er vert að velta því fyrir sér hvort nauðsynlegt sé að nýta þessi 6% til skógræktar þar sem þau fela í sér rask. Þau svæði þar sem plæging er áformuð eru nánast öll norðan Grafningsveggar efri á áfangasvæði 4, þar sem einnig er að finna votlendi og vistgerðir sem hafa hátt eða mjög hátt verndargildi.

Í greinargerð segir að ef tré sá sér innan helgunarsvæða raflína eða vega í framtíðinni verði þau grisjuð. Gott væri að setja einnig fram áætlun um vöktun og grisjun á trjám sem sá sér almennt utan lands Villingavatns, sér í lagi ef trjátegundirnar gætu mögulega í framtíðinni flokkast sem ágengar, líkt og stafafura.

⁴ Pawel W., Guðrún Ó. og Þóra E.P. (2025). Lodgepole pine (*Pinus contorta* Douglas ex Loudon) invasion in subarctic Iceland: evidence from a long-term study. *NeoBiota*, 97, bls. 47–66.

Valkostir

Í greinargerð kemur fram að núllkostur sé ekki raunhæfur valkostur af hálfu landeiganda þar sem fjárfest hafi verið í jörðinni sérstaklega með nytjaskógrækt í huga og því verði ekki fjallað um núllkost frekar. Skoðun Náttúruverndarstofnunar er þó sú að nauðsynlegt sé að meta núllkostinn og áhrif hans á umhverfið þar sem hann veitir samanburð við umhverfisáhrif framkvæmdarinnar.

Ekki eru skoðaðir valkostir sem snúa að því að nýta einungis hluta jarðarinnar til skógræktar, svo sem þann hluta þar sem land telst rofið. Náttúruverndarstofnun vék að því í umsögn um matsskyldufyrirspurn að skoða þyrfti möguleikann á því að gróðursetja einungis sunnan Grafningsvegar efri (þ.e. gróðursetja ekki í áfangsvæði 4 (mynd 4.1 í greinargerð)), þar sem norðan hans er votlendi sem nýtur sérstakrar verndar og meira af vistgerðum sem hafa hátt eða mjög hátt verndargildi. Sömuleiðis er plæging áformuð norðan vegarins en ekki sunnan.

Virðingarfyllt,

Fróði Guðmundur Jónsson
sérfræðingur

Skúli Þórðarson
verkefnisstjóri